

HOLLANDIA COMITATUS

Onderzoeksgroep Explokart

Utrechtse Historisch-Kartografische Studies

Utrecht Studies in the History of Cartography

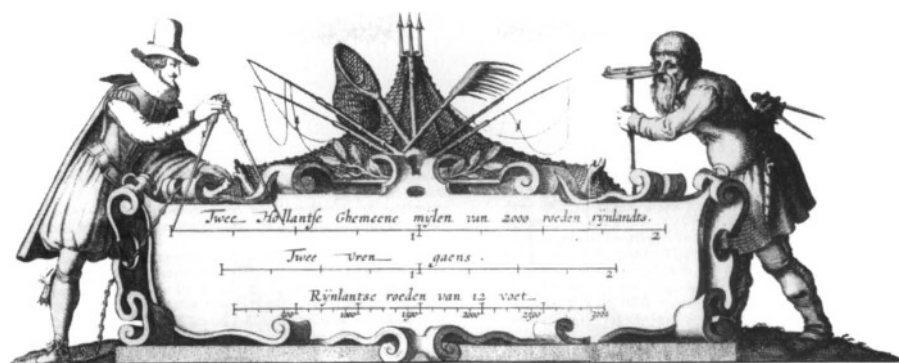
onder redactie van

Günter Schilder
Paul van den Brink
Peter van der Krogt

1. Hollandia Comitatus : Een kartobibliografie van Holland

Universiteit Utrecht
Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen

Een kartobibliografie van Holland

HOLLANDIA COMITATUS

Dirk Blonk en Joanna Blonk-van der Wijst

H&G
D

HES & DE GRAAF Publishers BV

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij een financiële bijdrage van:

Prins Bernhard Cultuurfonds
VSB Fonds
Provincie Noord-Holland
Provincie Zuid-Holland
Stichting Historische Cartografie van de Nederlanden
M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting
Mr. Paul De Gruyter Stichting

Grafische vormgeving: Fred van den Berg, Vreeland
Lithografie en druk: Drukkerij WC den Ouden BV, Amsterdam
Bindwerk: Binderij Callenbach BV, Nijkerk

Foto schutblad voorzijde: Comitatus Hollandia van Willem Jansz. Blaeu, 1608 (Kaart 33)
Foto schutblad achterzijde: Carte de Hollande van Christophe Tassin, 1634 (Kaart 34)
Foto stofomslag: Detail van het schilderij 'De officier en het lachende meisje' van Johannes Vermeer uit de Frick Collection, New York (Kaart 40)

HES & DE GRAAF Publishers BV
Tuurdijk 16
3997 MS 't Goy-Houten
The Netherlands

ISBN 90 6194 418 X
NUGI 674

© 2000 HES & DE GRAAF Publishers BV, 't Goy-Houten

All rights reserved

Ten geleide

De doelstelling van het historisch-kartografische onderzoekprogramma Explokart van de Universiteit Utrecht is de ontsluiting van het kwetsbare Nederlandse kartografische erfgoed. Het door Explokart verrichte onderzoek heeft de laatste jaren geresulteerd in een groot aantal internationale standaardwerken op het vakgebied.

De inzet van werkgroepen met zeer gekwalificeerde vrijwilligers stelt Explokart in staat ook onderwerpen in de historische kartografie te onderzoeken, die anders door tijdgebrek van de vaste staf zouden blijven liggen. Voor de publicatie van de onderzoeksresultaten van deze werkgroepen zijn de Utrechtse Historisch-Kartografische Studies opgezet die onder auspiciën van de Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen van de Universiteit Utrecht door Explokart en in samenwerking met HES & DE GRAAF Publishers BV te 't Goy-Houten wordt verzorgd.

Voor ons ligt nu het eerste deel van deze reeks. Na een uitgebreid en intensief onderzoek werd door dr. Dirk en Joanna Blonk de kartografische ontwikkelingsgeschiedenis van het Graafschap Holland afgerond. Het werk *Hollandia Comitatus: een kartobibliografie van Holland* biedt voor het eerst een compleet overzicht van alle gedrukte landkaarten van Holland vanaf 1542 tot aan het begin van het Koninkrijk der Nederlanden. Het werk wordt voorafgegaan door een inleiding waarin zowel de totstandkoming van deze kaarten als de betekenis van deze kaartenbronnen binnen hun bredere historische verband worden toegelicht. Met behulp van de daarop volgende kartobibliografie - alle kaarten worden afgebeeld - krijgt de lezer een bijzonder inzicht in de ontwikkeling van het landschap. Holland is in de loop der tijd ingrijpend veranderd door overstromingen, inpolderingen, verveningen, droogmakerijen, stadsuitbreidingen enz. Deze factoren vonden hun neerslag in het kaartbeeld. Deze studie van oude kaarten van Holland is daarom ook een belangrijke bron voor de historische geografie van de huidige provincies Noord- en Zuid Holland.

De auteurs, beiden van origine medicus, hebben zich uitstekend van hun taak gekweten en met veel enthousiasme en volharding het materiaal bijeengebracht en geanalyseerd. Met hun werk wordt nu een belangrijke lacune in de karteringsgeschiedenis van Nederland gevuld.

De lezer zou misschien verbaasd zijn het woord kartografie met een k gespeld te zien, in tegenstelling tot het Groene Boekje dat ten onrechte de spelling met een c tracht in te voeren. De c-spelling is echter door kartografen nooit gebruikt.

Prof. dr. Günter Schilder

Leider onderzoekprogramma Explokart

Inhoud

Ten geleide, <i>prof.dr. Günter Schilder</i>	5
Woord vooraf, <i>de auteurs</i>	9
Inleiding	11
Afgrenzing van het onderwerp	11
De Kop van Noord-Holland	15
<i>Type I</i> Het beeld bij Jacob van Deventer	15
<i>Type II.</i> Een beeld uit het verleden	17
<i>Type III</i> De weergave van Lucas Jansz. Waghenauer	20
<i>Type IV</i> De Wieringerwaard toegevoegd	21
<i>Type V</i> De periode van Balthasar Florisz. van Berckenrode	22
<i>Type VI.</i> De kartering door Dirk Abbestee	23
Samenvatting van de kenmerken van de zes typen	24
De kartering van Holland in de periode 1543 tot 1840	25
1 Jacob van Deventer	26
<i>a</i> Jacob van Deventer en de kartering van de Nederlanden	26
<i>b</i> De wandkaart van Holland en Utrecht van Jacob van Deventer in de uitgave van Bernard van den Putte	29
2 De kaarten van Holland in de atlassen van Christiaan Sgroten	31
3 De kaart van Noord-Holland door Joost Jansz. Beeldsnijder	35
4 Balthasar Florisz. van Berckenrode	36
<i>a</i> De kaarten van Rijnland, Delfland en Schieland door Floris Balthasarsz.	36
<i>b</i> De wandkaart van Holland en West-Friesland van Balthasar Florisz. van Berckenrode uitgegeven door Willem Jansz. Blaeu in 1621	38
<i>c</i> De wandkaart van Holland en West-Friesland van Balthasar Florisz. van Berckenrode uitgegeven door Henricus Hondius in 1629	42
<i>d</i> De kaart van Holland in folioformaat uitgegeven door Henricus Hondius	43
<i>e</i> De latere uitgaven van de wandkaart van Van Berckenrode-Blaeu door Claes Jansz. Visscher en Nicolaas Visscher I en II	43
<i>f</i> De foliokaart van Holland door Claes Jansz. Visscher	46

5 Nicolaas Visscher II	49
<i>a</i> De vier deelkaarten	49
<i>b</i> De kaart van Holland door Nicolaas Visscher II	50
<i>c</i> De variant van Caspar Specht	53
6 Kaarten in de Franse tijd	53
7 De chorotopographische kaart	56
Kartobibliografie	59
1 Methodiek van de kaartbeschrijving	59
2 De kaarten	62
Kaartbeschrijvingen	64
Summary	445
Alfabetische lijst van bibliotheken	465
Literatuur	468
Fotoverantwoording	476
Registers	477
<i>a</i> Alfabetische lijst van kaarttitels	
<i>b</i> Addendum. Kaarten van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, de Bataafse Republiek en het Koninkrijk Holland onder Lodewijk Napoleon waarbij 'Holland' in de titel voorkomt	480
<i>c</i> Alfabetisch register van persoonsnamen	484